

ศิลปะแห่งศิลปะ
ชีวิตคนในอดีต

พระพรหมคุณาภรณ์
(ป. อ. ปยุตฺโต)

วันทนา ธีรวิชัย

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

คู่สร้างคู่สม ชีวิตคู่ในอุดมคติ

© พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

พิมพ์ครั้งแรก ก่อนพุทธศักราช ๒๕๒๕

พิมพ์ครั้งที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๕

งานฉลองมงคลสมรสนางสาววันทนา ณ บางช้าง และ
นายธวัชชัย พิภพลาภอนันต์ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

(ข้อมูลสถิติการพิมพ์อยู่ระหว่างการรวบรวมข้อมูลเก่า
ตัวเลขที่ใช้เป็นจำนวนขั้นต่ำเท่าที่ปรากฏหลักฐานในปัจจุบัน)

พิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์

หากท่านใดประสงค์จัดพิมพ์

โปรดติดต่อขออนุญาตที่ วัดญาณเวศกวัน

ต.บางกระพิก อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๒๑๐

<http://www.watnyanaves.net>

พิมพ์ที่

อนุโมทนา

ในโอกาสงานฉลองมงคลสมรสของนางสาววันทนา ณ บางช้าง และ นายวัชรชัย พิภพลาภอนันต์ ที่จะจัดขึ้น ในวันอาทิตย์ที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ที่จะถึงนี้ คู่บ่าวสาว พร้อมทั้งบิดามารดาเห็นเป็นโอกาสที่จะทำบุญสร้างมงคลด้วยการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจที่จะเสริมสร้างคุณธรรมและสติปัญญา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขที่แท้จริงแก่ชีวิตและสังคม จึงได้ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือ *คู่สร้างคู่สม ชีวิตคู่ในอุดมคติ* ของ พระเดชพระคุณพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) เพื่อเป็นที่ระลึกในวันมงคลสมรส และเป็นธรรมทานแจกมอบตอบแทนน้ำใจให้แก่ญาติมิตรที่มาร่วมงาน

การมอบหนังสือธรรมะให้เป็นของขวัญ
เป็นการบำเพ็ญบุญจรรยา ที่พระพุทธเจ้าทรง
สรรเสริญว่าเป็นทานอันเลิศ ชนະทานทั้งปวง
เป็นการสร้างกุศลเสริมความเป็นมงคลแก่วัน
สำคัญแห่งชีวิตครั้งนี้ยิ่งขึ้นไป

ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย
อำนวยการให้ นางสาววันทนา ณ บางช้าง และ
นายธวัชชัย พิภพลาภอนันต์ ผู้เป็นเจ้าของ
มงคลวารแห่งงานมงคลสมรส และญาติมิตรทุก
ท่าน เจริญด้วยจตุรพิธพรชัย ประสบสิริสวัสดิ
พิพัฒน์มงคล ร่วมเย็นงอกงามในธรรมตลอด
กาลนาน

วัดญาณเวศกวัน

๒ ตุลาคม ๒๕๕๕

สารบัญ

สมชีวิกา	๑
เมื่อมีคู่ครองก็มีทรัพย์สิน	
และญาติมิตรเพิ่มทวี	๒
แม่บ้านดี ผูกใจสามีได้	
และทำให้ทั้งบ้านร่มเย็น	๔
สามีภรรยาที่ดีเอาใจใส่ทำหน้าที่ต่อกัน	๘
ชีวิตคู่ครองเจริญมั่นคง	
เมื่อมีคุณธรรมรองรับเป็นฐาน	๑๐
จะเป็นคู่สร้างคู่สม	
เมื่อมีสมธรรม ๔ ประการ	๑๕
จะร่วมชีวิตกันทั้งที่	
ควรคิดให้ดีว่าจะเป็นคู่ประเภทใด	๒๑
คนดีมาครองคู่ คือเอาคุณค่าของชีวิตมา	
เสริมกันและทวีกำลังในการสร้างสรรค์	๒๕

โอวาทวันมงคลสมรส	๓๐
เริ่มต้นดีมงคลก็เกิดขึ้นทันที	๓๐
มงคลแท้ไม่จบแค่พิธี	๓๓
เป็นมงคลตลอดชีวิต	
เมื่อครองเรือนด้วยหลักธรรม ๔	๓๕
บำรุงต้นไม้แห่งชีวิตสมรส	
ให้แข็งแรงออกงาม	๔๒
ภาคผนวก	๔๖
คู่ครองที่ดี	๔๖
คนครองเรือนที่เลิศล้ำ	๕๔

สมชี่วีกถา

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะฯ

อากังเขยยุง เจ คะหะปะตะโย อุโภ ขานิปะตะโย ทิฏฐเจ
เจวะ ฐัมเม อัญญะมัญญัง ปัสสิตุง อะภิสัมปะรายัญจะ
อัญญะมัญญัง ปัสสิตุง อุโภาวะ อัสสุ สะมะสัทธา สะมะสีลา
สะมะจาคา สะมะปัญญาติฯ

บัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนาใน สมชี่วีกถา
พรรณนาหลักธรรมสำหรับส่งเสริมชีวิตของคู่ครอง
ให้ราบรื่นปรองดองสม่ำเสมอและสมกัน เพื่อฉลอง
ศรัทธาประดับปัญญาบารมีของคณะเจ้าภาพและ
ท่านสาธุชน เนื่องในงานมงคลสมรส เป็นส่วนกุศล
วิธีที่จะนำพระพุทธศาสนาโนวาทมาเป็นเครื่อง
ประสาทพร เพิ่มพูนสิริมงคลแก่คู่สมรส ให้ประสบ
ความสุขความสวัสดิ์ และความเจริญรุ่งเรืององอก
งามไพบูลย์แห่งชีวิตครองเรือนตลอดกาลนาน

พิธีมงคลสมรสนั้น ตามประเพณีไทยถือ
ว่าเป็นกิจฝ่ายคฤหัสถ์ ส่วนพิธีเกี่ยวกับสงฆ์
ทั้งหมด รวมทั้งการมีพระธรรมเทศนานี้ นับว่าเป็น
การทำบุญเนื่องในงานมงคลสมรส เพื่อให้เกิด
ธรรมมงคลแก่คู่แต่งงานหรือผู้ได้ตกลงกันแล้วที่จะ
แต่งงานกัน

เมื่อมีคู่ครอง ก็มีทรัพย์สินและญาติมิตรเพิ่มทวี

การมีคู่ครองนั้น ถือกันว่า เป็นเหตุการณ์
สำคัญยิ่งครั้งหนึ่งในชีวิตของบุคคล เป็นความ
เปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ทำให้เกิดฐานะและหน้าที่
อย่างใหม่ คือ ฐานะแห่งสามี และฐานะแห่ง
ภรรยา พร้อมทั้งหน้าที่ซึ่งผูกพันอยู่กับฐานะทั้ง
สองนั้น อันเกิดจากความสัมพันธ์ และความ
รับผิดชอบต่อกัน ความสัมพันธ์และความ

รับผิดชอบนี้ มิใช่จำกัดอยู่เพียงในระหว่างคู่สามี
และภรรยาเท่านั้น แต่ยังขยายออกไปถึงบุคคล
และทรัพย์สิน เป็นต้น อันมีมาแต่เดิมของแต่ละ
ฝ่ายอีกด้วย เช่น บิดา มารดา เครือญาติและมิตร
สหายของคู่ครอง เป็นต้น ทำให้เกิดผลอีกอย่าง
หนึ่ง คือ การสมรสนี้ เท่ากับเป็นวิธีเพิ่มพูนจำนวน
ญาติมิตรและทรัพย์สินต่างๆ ให้มากมายกว้าง
ขวางขึ้นเป็นทวีคูณ

อย่างไรก็ตาม ผลดังกล่าวนี้ จะเป็นผลที่ดี
งามอย่างแท้จริง ก็ต่อเมื่อคู่สมรสรู้จักรับผิดชอบ
และรู้จักปฏิบัติภาระหน้าที่ของตนตามความ
รับผิดชอบนั้นให้ถูกต้องด้วยดี ด้วยเหตุนี้ คู่สมรสที่
ปรารถนาความสุข และความเจริญก้าวหน้า ทั้ง
ของตนเอง ของคู่ครอง และของชีวิตครองเรือน
ทั้งหมด จึงต้องเตรียมตัว เตรียมใจ ให้ตระหนักใน
ฐานะภาระและหน้าที่ต่างๆ ที่ตนจะต้องกระทำใน

ชีวิตครอบครัวไว้ให้พร้อม เพื่อทำชีวิตครองเรือน
 ของตนให้เป็นความอยู่ร่วมกันด้วยความสุข
 บังเกิดประโยชน์ ส่งเสริมคุณค่าแห่งชีวิตของกัน
 และกัน และทำให้การที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ
 กับคนอื่น ๆ ทั้งหลาย กลายเป็นคุณประโยชน์ เป็น
 ความดี ความเจริญงอกงามแห่งชีวิตทุกชีวิตที่ตน
 เข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องนั้น ทั่วถึงกันทั้งหมด

แม่บ้านดี ผูกใจสามีได้ และทำให้ทั้งบ้านร่มเย็น

ในสมัยพุทธกาล พระบรมศาสดาเคยทรง
 ได้รับอาราธนาจากคฤหบดีท่านหนึ่ง ให้ทรง
 ประทานโอวาทแก่กุมารีที่จะแยกครอบครัวไปอยู่
 ในตระกูลสามี ครั้งนั้น พระองค์ได้ตรัสสอนกุมารี
 เหล่านั้น ให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมสำหรับ

แม่บ้านหลายประการ หลักธรรมที่ทรงประทาน
ครั้งนั้น พระองค์ตรัสให้เหมาะสมกับสภาพสังคม
ของชมพูทวีปยุคพุทธกาล ที่ฝ่ายพ่อบ้านเป็นผู้
ประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว จึงเป็นหลักธรรม
ที่ใช้ได้อย่างดี ในสังคมไทยแบบเดิม ซึ่งมีลักษณะ
การแบ่งงานในครอบครัวอย่างเดียวกัน

บัดนี้ แม้สังคมจะผันแปรไปตามกาลสมัย
สตรีผู้ฉลาดก็สามารถยึดถือสาระจากหลักธรรม
เหล่านั้น นำมาประพฤติปฏิบัติให้เป็นประโยชน์แก่
ชีวิตครอบครัวได้เป็นอย่างดี

ยิ่งกว่านั้น แม้ในสมัยปัจจุบัน ที่สภาพ
และระบบการต่างๆ ในสังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก
แล้วนี้เอง ก็ยังอาจกล่าวยืนยันได้ว่า ในครอบครัว
ที่ภริยายึดถือปฏิบัติเคร่งครัดตามหลักธรรมเหล่านี้
นับว่ามีปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะยึดเหนี่ยวค้ำ
จุนชีวิตครอบครัวไว้ให้มีความสุข ความราบรื่น

มันคงด้วยดี และความประพฤติเช่นนี้จะไม่เป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมเสียหายแก่ชีวิตครอบครัวแต่ประการใด

ในพุทธโอวาทครั้งนั้น ทรงแสดงหลักธรรมสำหรับภรรยา ๕ ข้อ ซึ่งมีใจความดังนี้

ข้อที่ ๑ พึงเป็นผู้ตื่นก่อน นอนทีหลัง เอาใจใส่คอยฟังว่าจะมีอะไรให้ช่วยทำ ประพฤติแต่สิ่งทีถุกใจ พุดคำไพเราะน่ารัก คือ รู้จักปรนนิบัติถนอมน้ำใจ

ข้อที่ ๒ คนเหล่าใดเป็นที่เคารพนับถือของสามี เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ ของสามี เป็นต้น ก็แสดงความเคารพนับถือด้วย เอาใจใส่ปฏิสันถารท่านเหล่านั้นเป็นอันดี

ข้อที่ ๓ เป็นผู้ขยัน เอาใจใส่ในงานบ้านทุกอย่าง เช่น งานเกี่ยวกับเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

เฉลียวฉลาด รู้จักคิดจัดทำงานเหล่านั้น
ให้เรียบร้อยเหมาะสม

ข้อที่ ๔ เอาใจใส่สอดส่องดูแลคนในปกครอง
ภายในบ้าน เช่น คนรับใช้ และคนงาน
ต่างๆ รู้งานของเขาว่าทำได้แล้วหรือไม่
เพียงใด มีใครเจ็บป่วยใช้เป็นอย่างไร เอา
ใจใส่รักษาพยาบาล จัดแบ่งอาหารของ
บริโภคเผื่อแผ่ให้ตามสมควร

ข้อที่ ๕ รู้จักประหยัดเก็บรักษาทรัพย์สมบัติที่สามี
หามาได้ ไม่เล่นการพนัน ไม่เป็นนักดื่ม ไม่
ทำลายผลาญทรัพย์สมบัติ

นอกจากหลักความประพฤติเหล่านี้แล้ว ใน
ที่บางแห่งทรงแสดงคุณธรรมในใจกำกับไว้เป็นข้อ
สุดท้ายด้วย คือ การอยู่ครองเรือนด้วยจิตใจโอบ
อ้อมอารี ไม่คับแคบด้วยความตระหนี่เห็นแก่ตัว
คุณธรรมประจำใจนี้เป็นพื้นฐานชีวิตที่สำคัญ ทำ

ให้บ้านเรือนเป็นสถานที่ร่มรื่น แซ่มชื่นเยือกเย็น เบิกบานใจ ทั้งแก่ผู้อาศัยที่อยู่ร่วมกัน และแก่ผู้ไป มาหาสู่เยี่ยมเยียน มีญาติ มิตร สหาย เป็นต้น เป็น สิริมงคลแก่ชีวิตครอบครัว หลักธรรมข้อต้นๆ อัน เป็นความประพฤติที่แสดงออกภายนอก อาจ เปลี่ยนแปลงประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพ สังคมตามยุคสมัย แต่คุณธรรมที่เป็นพื้นใจ จะ ยังคงรูปเป็นอย่างเดียวกันตลอดทุกกาล

สามีภรรยาที่ดีเอาใจใส่ทำหน้าที่ต่อกัน

ที่แสดงมานี้ เป็นหลักความประพฤติใน ฝ่ายภรรยา ส่วนในฝ่ายสามี แม้ไม่พบที่ทรงได้รับ อารานาให้ตรัสสอนโดยตรง แต่ในคราวที่ทรง ประทานโอวาทแก่กุลบุตรผู้หนึ่ง ว่าด้วยหน้าที่อัน พึงปฏิบัติต่อบุคคลประเภทต่างๆ ตามฐานะแห่ง ความสัมพันธ์ในสังคม พระองค์ได้ทรงแสดงข้อ

ปฏิบัติที่สามมีพึงทำนุบำรุงภรรยาของตนไว้ &
 ประการ อธิบายสั้นๆ ได้ดังนี้

ประการที่ ๑ ให้ความนับถือ ยอมรับฐานะแห่ง
 ภรรยาและคู่ครอง

ประการที่ ๒ ยกย่องให้เกิดเกียรติ ไม่แสดงอาการ
 เหยียดหยามดูหมิ่น

ประการที่ ๓ มีความซื่อสัตย์ ไม่นอกใจ

ประการที่ ๔ มอบความเป็นใหญ่ แสดงความ
 ไว้วางใจในงานบ้าน

ประการที่ ๕ หาเครื่องประดับเครื่องแต่งตัวมา
 มอบให้เป็นของฝากของขวัญ แสดง
 น้ำใจรักไม่จืดจาง

ทรงแสดงต่อไปว่า ภรรยาที่สามมีทำนุบำรุง
 เช่นนี้ จะ(ต้อง)อนุเคราะห์ตอบสามิตนโดยฐานะ
 & ประการคือ

ประการที่ ๑ จะจัดดูแลงานบ้านให้เรียบร้อยเป็น
อันดี

ประการที่ ๒ จะใส่ใจสงเคราะห์คนข้างเคียงคือ
หมู่ญาติและข้าทาสบริวารเป็นอันดี

ประการที่ ๓ จะซื่อสัตย์ ไม่ประพฤตินอกใจสามี

ประการที่ ๔ จะช่วยประหยัดดูแลเก็บรักษาทรัพย์
สมบัติที่หามาได้

ประการที่ ๕ จะเป็นผู้ขยัน เอาใจใส่ ไม่เกียจคร้าน
ในการทำงานทั้งปวง

ชีวิตคู่ครองเจริญมั่นคง

เมื่อมีคุณธรรมรองรับเป็นฐาน

หลักธรรมเท่าที่แสดงมานี้ ส่วนใหญ่เป็นข้อ
ปฏิบัติที่แสดงออกมาภายนอก การแสดงออก
ภายนอกในทางที่ดีงามเช่นนี้ย่อมต้องอาศัยมี

คุณธรรมต่างๆ เป็นพื้นฐานอยู่ในจิตใจ ที่จะช่วยให้คงรักษาข้อปฏิบัติเหล่านี้ไว้ได้มั่นคง ยั่งยืน และด้วยความจริงใจ ด้วยเหตุนี้ผู้ครองเรือนจึงต้องมีคุณธรรมสำหรับรักษาความสัมพันธ์อันดีนี้ไว้เป็นหลักในใจที่เรียกว่า *สมาวาสธรรม* หรือ ธรรมสำหรับชีวิตครองเรือน ๔ ประการ คือ

๑. **สัจจะ** ความซื่อสัตย์ จริงใจต่อกัน เป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไม่ตรีจิตสนิทต่อกัน ขาดสัจจะเมื่อใดย่อมเป็นเหตุให้เกิดความหวาดระแวงแคลงใจกัน เป็นจุดเริ่มต้นแห่งความรำวราน ซึ่งยากนักที่จะประสานให้คืนดีได้ดังเดิม

๒. **ทมะ** การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ ช่มใจระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัย และอภัยภัยให้กลมกลืนประสานเข้าหากันได้ ไม่

เป็นคนดี้อด้านเอาแต่ใจและอารมณ์ของตน คนที่ขาดธรรมข้อนี้ ย่อมปล่อยให้ข้อแตกต่างปลีกย่อยทางอุปนิสัยและการอบรม กลายเป็นเหตุแตกแยกสามัคคีใหญ่โต และถ้าไม่สามารถปรับตนเข้าหากันได้ ก็เป็นอันต้องทำลายชีวิตคู่ครองแยกทางขาดจากกัน

๓. **ขันติ** ความอดทน อดกลั้น ต่อความหนักและความร้ายแรงทั้งหลาย ชีวิตของผู้อยู่ร่วมกัน นอกจากมีข้อแตกต่างขัดแย้งทางอุปนิสัย การอบรม และความต้องการบางอย่าง ซึ่งจะต้องหาทางปรับปรุงเข้าหากันแล้ว บางรายอาจจะมีเหตุล่วงเกินรุนแรง แสดงออกจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นถ้อยคำหรือกิริยาอาการ จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เมื่อเกิดเหตุเช่นนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะต้องรู้จักอดกลั้นระงับใจ ไม่ก่อเหตุให้เรื่องลุกลามกว้างขยายต่อไป ความร้ายจึงจะระงับลง

ไป นอกจากนี้ ยังจะต้องมีความอดทนต่อความลำบากตรากตรำ และเรื่องหนักใจต่างๆ ในการประกอบกิจการงานอาชีพเป็นต้น โดยเฉพาะเมื่อเกิดภัยพิบัติ ความตกต่ำคับขัน ไม่ตีโพยตีพาย แต่มีสติอดกลั้นคิดอุบายใช้ปัญญาหาทางแก้ไข เหตุการณ์ให้ลุล่วงไปด้วยดี ชีวิตของคุณครองที่ขาดความอดทน ย่อมไม่อาจประคับประคองพากันให้รอดพ้นเหตุร้ายต่างๆ อันเป็นประดุจมรสุมแห่งชีวิตไปได้

๔. **จาคะ** ความเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งปัน ตลอดจนความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ชีวิตบุคคลที่จะมีความสุข จะต้องรู้จักความเป็นผู้ให้ด้วย มิใช่คอยจ้องแต่จะเป็นผู้รับเอาฝ่ายเดียว การให้ในที่นี้ มิใช่หมายถึงแต่เพียงการเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของอันเป็นเรื่องที่มองเห็นและเข้าใจได้ง่ายๆ เท่านั้น แต่ยังหมายถึงการให้น้ำใจแก่กัน การ

แสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละ ความพอใจและความสุขส่วนตนได้ เช่น ในคราวที่ คู่ครองประสบความทุกข์ ความเจ็บไข้ หรือมีธุรกิจ ใหญ่เป็นต้น ก็เสียสละความสุขความพอใจของตน ขวนขวายช่วยเหลือ เอาใจใส่ดูแล เป็นที่พึ่ง อาศัย เป็นกำลังส่งเสริม หรือช่วยให้กำลังใจได้ โดยประการใดประการหนึ่ง ตามความเหมาะสม รวมความว่า เป็นผู้ที่มีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ ไม่คับแคบเห็นแก่ตัว ชีวิตครอบครัวที่ ชาติจาคะ ก็คล้ายการลงทุนที่ปราศจากผลกำไร มาเพิ่มเติม ส่วนที่มีมาแต่เดิมก็คงที่หรือค่อยร่อย ทรอพร่องไป หรือเหมือนต้นไม้ที่มีได้รับการบำรุง ก็มีแต่อัับเฉา ร่วงโรย ไม่มีความสดชื่นงอกงาม

ธรรม ๔ ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ ที่พรรณนามานี้ มิใช่ประสงค์ให้เป็นข้อ ปฏิบัติจำกัดเฉพาะในระหว่างคู่ครองเพียง ๒ คน

เท่านั้น แต่มุ่งหมายให้ใช้ทั่วไปในชีวิตการครองเรือนทั้งหมด โดยยึดถือเป็นคุณธรรมพื้นฐานของจิตใจ ในการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีงามกับคนทั้งหลายที่จะอยู่ร่วม หรือติดต่อเกี่ยวข้องกับให้เหมาะสมตามฐานะนั้นๆ เพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ชีวิตของตนเอง และแก่ชีวิตของคนอื่นๆ ในสังคม

จะเป็นคู่สร้างคู่สม

เมื่อมีสมรรถม ๔ ประการ

ชีวิตคู่ครองนี้ มีคำเรียกตามนิยามว่า **ชีวิตสมรส** ในทางพระพุทธศาสนา มีคำสอนว่า **ชีวิตสมรส**ที่จะมีความสุข ราบรื่น มั่นคงยืนยาวได้นั้น คู่สมรสควรมีคุณธรรมที่สมหรือสม่ำเสมอ อันจะพึงเรียกได้ว่า **สมรรถม ๔ ประการ** คือ **สมศรัทธา** **สมศีลา** **สมจาคา** และ**สมปัญญา** สมรรถม ๔

ประการนี้ เป็นฐานรองรับชีวิตคู่ครองในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าฆราวาสธรรม ๔ อย่าง ที่กล่าวมาแล้ว เพราะแสดงถึงควมมีคุณสมบัติสมกันและควมมีลักษณะนิสัยสม่ำเสมอของคู่ครอง ซึ่งจะทำให้คู่สมรสทั้งสองสมชีพหรือสมชีวิต คือ มีชีวิตที่สมหรือเสมอกัน **สมธรรม ๔ ประการนั้น คือ**

๑. **สมศรัทธา** มีศรัทธาสมหรือเสมอกัน ศรัทธานั้น หมายถึงความเชื่อ ความเลื่อมใส หรือความใฝ่นิยม เช่น ความเชื่อถือในลัทธิศาสนา ความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย และความใฝ่นิยมในคุณค่า หรือสิ่งที่ยึดถือเข้าใจว่าเป็นความดีงามต่างๆ ควมมีศรัทธาสมกันย่อมเป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้นที่จะทำให้ชีวิตครองเรือนกลมกลืนสนิทสนมแน่นแฟ้น เพราะศรัทธาเป็นเครื่องหล่อหลอมความรู้สึกรักใคร่ และเป็นพลังชักจูงใจในการดำเนินชีวิต และกระทำกิจการต่างๆ ควมมี

ศรัทธาสมกัน ตั้งต้นแต่ความเชื่อถือในลัทธิศาสนา
 อย่างเดียวกัน ตลอดจนการมีรสนิยมแนวเดียวกัน
 จึงเป็นสิ่งสำคัญมากในชีวิตสมรส ถ้าศรัทธา
 เบื้องต้นไม่เป็นอย่างเดียวกัน ก็ต้องตกลงปรับให้
 เป็นไปด้วยความเข้าใจต่อกัน

๒. **สมศีลา** มีศีลคือความประพฤติสมหรือ
 เสมอกัน คือ มีความประพฤติที่เข้ากันได้ อยู่ใน
 ระดับเดียวกัน ไม่เป็นเหตุให้เกิดความรังเกียจ ดู
 หมิ่นเหยียดหยาม หรือขัดแย้งรุนแรงต่อกัน เช่น
 ฝ่ายหนึ่งปากร้าย ชอบกล่าวคำหยาบคาย อีกฝ่าย
 หนึ่งได้รับการอบรมกวัดขั้นมาทางด้านการพูดจา
 สุภาพอ่อนหวาน ทนฟังคำหยาบไม่ได้ หรือฝ่าย
 หนึ่งชอบเป็นนักเลงหัวไม้ แต่อีกฝ่ายหนึ่งชอบชีวิต
 สงบไม่วุ่นวาย ก็อาจเป็นทางเบียดหน่ายรำวฉาน
 เลิกร้างกัน หรืออยู่อย่างทนทุกข์ทรมาน

๓. **สมจาคา** มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ
 สมหรือเสมอกัน ในชีวิตของบุคคลที่ต้องติดต่อ
 เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ เริ่มแต่ญาติมิตร
 สหายเป็นต้นไปนั้น ธรรมข้อสำคัญที่จะต้องแสดง
 ออกอยู่เสมอก็คือ ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อ
 เผื่อแผ่ ความมีใจกว้างขวาง การช่วยเหลือพึ่งพา
 อาศัยกัน หรือในทางตรงข้าม ก็เป็นความตระหนี่
 ความมีใจคับแคบ กระจ่าง คู่ครองที่มีจาคะไม่สม
 กัน ย่อมมีโอกาสเกิดความขัดแย้งกระทบ
 กระเทือนจิตใจกันอยู่เรื่อยไป ทำให้ชีวิตครอบครัว
 เป็นชีวิตที่เปราะ มีทางที่จะแตกร้างได้ง่าย

๔. **สมปัญญา** มีปัญญาสมหรือเสมอกัน
 ปัญญาหมายถึงความรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักดีชั่ว
 รู้จักประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ความรู้จักคิด ความ
 สามารถในการใช้ความคิด และเข้าใจในเหตุผล
 ความมีปัญญาสมกันมิได้หมายความว่าคู่ครองทั้ง

สองฝ่ายจะต้องได้เล่าเรียนศิลปวิทยาการ ทรง
 ความรู้เชี่ยวชาญเหมือนๆ กัน แต่หมายถึงการมี
 ความคิด การรู้จักรับฟังและเข้าใจในเหตุผลของ
 กันและกัน และการช่วยเป็นคู่คิดของกันและกันได้
 อย่างที่กล่าวกันว่าง่ายๆ ว่าพูดกันรู้เรื่อง คุณธรรมข้อ
 นี้ก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะสามีภรรยาเป็นผู้อยู่
 ร่วมใกล้ชิดกันทุกเวลา จำต้องมีความเข้าใจกัน
 ร่วมคิดร่วมปรึกษาหารือกัน บรรเทาข้อหนักใจ
 และช่วยกันหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆ เป็นกำลังแก่
 กันและกันได้ ความมีปัญญาสมกันนี้ นอกจาก
 เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจทำให้มีความสนิทสนม
 กันด้วยดีแล้ว ยังทำให้ชีวิตของคู่ครองทั้งสองฝ่าย
 เป็นชีวิตที่ส่งเสริมคุณค่าเพิ่มกำลังแก่กันและกัน
 อีกด้วย

พระบรมศาสดาทรงแสดงว่า **สมธรรม ๔**
ประการนี้ จะเป็นเหตุให้คู่สามีภรรยาได้พบกันทั้ง

ชาตินี้และชาติหน้าตามความประสงค์ สมดังพุทธพจน์ที่ยกขึ้นเป็นนิกเขปบทเบื้องต้นว่า “อากังเขยยุง เจ คะหะปะตะโย อุโม ชานิปะตะโย” ดังนี้เป็นต้น แปลความว่า ถ้าคู่สามีภรรยาหวังจะได้พบกันทั้งชาตินี้และชาติหน้าแล้วไซ้ร้ ทั้งสองพึงเป็นผู้มีศรัทธาสมกัน มีศีลสมกัน มีจาคะสมกัน มีปัญญาสมกัน ดังนี้

ความสมหรือเสมอกันของคู่ครองตามหลักธรรม ๔ ประการนี้มีความสำคัญอย่างมาก เพราะบุคคลทั้งสองมามีชีวิตอยู่ร่วมกันใกล้ชิดยิ่งกว่าใครๆ จนในทางโลกกล่าวว่าเป็นบุคคลเดียวกัน การที่จะมารวมเข้าด้วยกัน จึงต้องอาศัยความประสานกลมกลืนเหมาะสมกันตามทางธรรมดังกล่าวมา

จะร่วมชีวิตกันทั้งที

ควรคิดให้ดีว่าจะเป็นผู้ประเภทใด

การอยู่ครองเรือนของคู่สมรสนั้น เป็นการร่วมกันนำชีวิตทั้งสองผ่านเหตุการณ์ทั้งปวงทั้งที่ดีและร้ายไปด้วยกัน เป็นชีวิตที่ร่วมสุขร่วมทุกข์ทั้งปวง ในแง่นี้ ท่านจึงถือว่าทั้งสองฝ่ายเป็นเพื่อนหรือเป็นสหายกัน และเป็นเพื่อนที่ยิ่งกว่าเพื่อนใดๆ เพราะร่วมรู้เห็นเหตุการณ์ ร่วมรับสุขทุกข์ ครอบถ้วนพร้อมกันกว่าเพื่อนอื่นๆ ดังพุทธภาษิตที่ว่า “ภริยา ปรมา สขา” แปลว่า ภรรยาเป็นเพื่อนอย่างยิ่ง หรือ ภรรยาเป็นยอดสหาย โดยความหมายว่าเป็นผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์ดังอธิบายมาแล้ว

อนึ่ง พึงสังเกตว่า ในทางพระศาสนา ท่านแสดงเพื่อนใกล้ชิดตัวไว้อีกบุคคลหนึ่ง ดังพุทธภาษิตว่า “มาตา มิตฺตํ สเก สมเร” แปลว่า มารดาเป็นมิตรในเรือนของตน พุทธภาษิตนี้ มิได้ขัดแย้ง

กับพุทธภษิตช็อก่อนที่ว่ ภรรยาเป็นเพื่อนอย่าง
 ยิ่งนั้นแต่ประการใด เพราะเพ่งความคนละอย่าง
 ในพุทธภษิตช็อก่อน ท่านมุ่งแสดงลักษณะความ
 เป็นไปของชีวิตหรือความสัมพันธ์ที่มองเห็นได้ใน
 ภายนอกว่ ภรรยาเป็นผู้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยกัน
 ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับสามี ส่วนในพุทธภษิตช่อหลัง
 ท่านมุ่งแสดงถึงคุณธรรมในใจ เพราะค่วามิตร มี
 ความหมายเพ่งเล็งไปในทางด้านจิตใจและ
 คุณธรรมมากกว่าค่วาสหายและเพื่อน ตามพุทธ
 ภษิตช่อที่สองนี้จึงมีความหมายว่ ในบ้านของ
 แต่ละคน มีมารดาเป็นผู้มีเมตตา มีความ
 ปรารถนาดีต่อบุตร เป็นที่วางใจ พึ่งอาศัยได้อย่าง
 แท้จริง เป็นมิตรแท้คู่บ้านแน่นนอนอยู่ท่านหนึ่งแล้ว

ในกรณีนี้ หากภริยาผู้ใดสามารถปฏิบัติ
 ตนทำจิตใจให้เป็นมิตรแท้ มีเมตตาปรารถนาดี
 ต่อสามีได้อย่างแท้จริง เหมือนอย่างมารดาแล้ว

พระบรมศาสดาก็ตรัสยกย่องภரியานี้ว่าเป็น
 มาตาสมภริยา หรือ มาตภริยา คือ ภรรยาเสมอ
 ด้วยมารดา หรือ ภรรยาเยี่ยงมารดา ส่วนภรรยาผู้
 มีคุณธรรมอย่างอื่น ก็ตรัสเปรียบไว้เหมือนพี่น้อง
 หญิง เหมือนเพื่อนเป็นต้น ดังที่เคยตรัสสอนนาง
 สุชาดา ผู้เป็นสะใภ้ของอนาถปิณฑิกเศรษฐีว่า มี
 ภริยาอยู่ ๗ ประเภท เป็นฝ่ายร้าย ๓ ประเภท และ
 ฝ่ายดี ๔ ประเภท คือ

๑. **วธภริยา** ภรรยาเยี่ยงพหุชนชาติ
 ได้แก่ ภรรยาผู้มีจิตประทุษร้าย
 ปรารถนาความเสื่อมเสียหายแก่สามี
 ดูหมิ่นและคิดหาทางทำลายสามี
๒. **โจริภริยา** ภรรยาเยี่ยงโจร ได้แก่ภรรยา
 ผู้ล้างผลาญทรัพย์สมบัติที่สามีหามาได้
๓. **อัยยาภริยา** ภรรยาเยี่ยงนาย ได้แก่
 ภรรยาผู้ไม่ใส่ใจการงาน เกียจคร้าน

รับประทานมาก ปากร้าย หยาบคาย
ใจเหี้ยม ข่มสามี

๔. **มาตากริยา** ภรรยาเยี่ยงมารดา ได้แก่ ภรรยาผู้หวังดีทุกเวลา คอยห่วงใย รักษาสามีเหมือนมารดาปกป้องบุตร และประหยัดรักษาทรัพย์สมบัติที่หา มาได้
๕. **ภคินีกริยา** ภรรยาเยี่ยงน้องสาว ได้แก่ ภรรยาผู้เคารพสามีดั่งน้องกับพี่ มีใจ อ่อนโยน คล้อยตามสามี
๖. **สขีกริยา** ภรรยาเยี่ยงสหาย ได้แก่ ภรรยาที่พบสามีเมื่อใดก็ปลื้มดี ใจเหมือนเพื่อนพบเพื่อนผู้จากไปนาน เป็นคนมีตระกูล (ได้รับการศึกษา อบรม) มีความประพฤติดี รู้จักปฏิบัติ สามี

๗. ทาสีภริยา ภรรยาเยี่ยงทาส ได้แก่
ภรรยาที่ยอมอยู่ในอำนาจสามี ถูกขู่
ตะคอกเขี่ยนตี ก็อดทนได้ไม่โกรธตอบ

คนดีมาครองคู่ คือเอาคุณค่าของชีวิตมา เสริมกัน และทวีกำลังในการสร้างสรรค์

พรรณนาความตามที่แสดงมาทั้งหมดนี้
ควรถือเอาสาระสำคัญที่เป็นใจความอย่างหนึ่งว่า
หลักธรรมสำหรับการครองเรือน ที่สอนให้คู่ครองมี
ความสมกันทั้งหลายก็ดี ให้รู้จักปฏิบัติหน้าที่
ถนอมรักษาน้ำใจกันด้วยประการต่างๆ ก็ดี รวม
ทั้งหมดนี้ ล้วนมีความมุ่งหมายเพื่อให้การครอง
เรือนของคู่สามีภรรยา เป็นไปในทางที่ส่งเสริม
คุณค่าแห่งชีวิตของกันและกัน และเป็นเครื่อง
อุปถัมภ์ส่งเสริมเพิ่มพูนกำลังแก่กัน เช่น เมื่อมี
คุณธรรมความดีอยู่แล้ว ก็จักได้บำเพ็ญคุณธรรม

ความดีเหล่านั้นให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้นไป เมื่อกระทำ
 ประโยชน์ตนอยู่ก็จักได้กระทำประโยชน์นั้นให้
 เข้มแข็งหนักแน่นยิ่งขึ้นไป เมื่อบำเพ็ญประโยชน์
 ผู้นั้นอยู่ ก็จักได้มีกำลังช่วยกันบำเพ็ญประโยชน์
 นั้นให้กว้างขวางได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป เป็นการสร้าง
 เสริมความสุขความเจริญก้าวหน้าทั้งแก่ชีวิต
 ตนเอง ชีวิตคู่ครอง และชีวิตอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
 ตลอดถึงสังคมส่วนรวม ทำตนให้เป็นผู้ควรได้ชื่อ
 ว่าเป็น สัตบุรุษ หรือ สัปบุรุษ ซึ่งเป็นบุคคลที่ดีมีค่า
 ตามความหมายของพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์
 แสดงปฏิปทาของสัตบุรุษว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษเมื่อเกิดในตระกูล
 ย่อมเกิดเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข
 แก่ชนเป็นอันมาก แก่บิดามารดา แก่บุตรภรรยา
 แก่คนรับใช้และกรรมกร แก่มิตรและผู้ร่วมงาน
 แก่บรรพชน แก่รัฐ แก่ทวยเทพ และแก่สมณ

พรหมณ์ทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาเมฆที่ตกลง
มายังข้าวกล้าให้เจริญงอกงามทั่วกัน ก่อให้เกิด
ประโยชน์ ความเกื้อกูล และความสุข แก่ชนเป็น
อันมาก ฉะนั้น”

ประโยชน์สุขอันกว้างขวางซึ่งเกิดมีเพราะ
สัตบุรุษเช่นนี้ ย่อมต้องเริ่มต้นจากวงแคบออกไป
ก่อนตามลำดับ คือเริ่มจากครอบครัว และเริ่มจาก
การประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างคู่ครองทั้งสอง
แต่ละฝ่าย เมื่อคู่ครองต่างฝ่ายมีคุณธรรมและรู้จัก
ปฏิบัติหน้าที่ของตน เป็นกำลังส่งเสริมแก่กัน ทำ
ชีวิตครอบครัวให้มีความสุขความเจริญแล้ว ก็
จะแผ่ขยายประโยชน์สุขนั้นออกไปให้กว้างขวางได้
สำเร็จสมความปรารถนา

ดังนั้น ชีวิตครองเรือนที่มุ่งหมายในพระ
ศาสนา จึงได้แก่ชีวิตที่คู่วิواهر่วมอุปถัมภ์ซึ่งกัน
และกัน เพิ่มพูนคุณค่าแห่งชีวิตทั้งสอง ทวีกำลังใน

การบำเพ็ญประโยชน์สุขให้ภิญโญแผ่ไพศาล คู่สมรสใดดำเนินชีวิตครอบครัวของตนให้มีคุณลักษณะสมดังที่ได้พรรณนามา ก็จักได้ชื่อว่า เป็นคู่ครองที่ควรยกย่องสรรเสริญ ควรนับว่าเป็นชีวิตครองเรือนที่ประสบความสำเร็จด้วยดี โดยนัยดังได้วิเศษนามา

บัดนี้ บิดามารดา ญาติมิตร และท่านที่เคารพนับถือของคู่วิวาห์ ได้มาประชุมพร้อมเพื่ออำนวยพรแก่คู่สมรสทั้งสอง และคู่บ่าวสาวได้ร่วมกันบำเพ็ญทานมัยบุญกิริยาวัตถุแก่พระภิกษุสงฆ์แล้ว ขออำนาจคุณพระรัตนตรัย อำนาจบุญกุศลที่ทั้งสองได้บำเพ็ญ และอำนาจแห่งกุศลจิตของญาติมิตรที่มาประชุมทั้งปวง จงเป็นพลว-ปัจจัยอำนวยพรแก่คู่บ่าวสาวทั้งสอง ให้ประสบเจตุรพิธพร คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ทุกประการ จงเจริญด้วยอิฏฐารมณฺ์สมตามคำบาลีอนุเมทนา

ของพระภิกษุสงฆ์ว่า เต อตฺถลทฺฐา ท่านทั้งสองจง
 ได้รับประโยชน์สมหมาย สุขิตา จงเป็นผู้มีความสุข
 วิรุฬฺหา พุทฺธสาสเน จงเป็นผู้เจริญอกงามใน
 พระพุทธศาสนา อโรคา จงเป็นผู้ไม่มีโรคเบียด
 เปียน สุขิตา โหถ สห สพฺเพหิ ภาติภิ ขอจงประสบ
 ความสุขพร้อมด้วยหมู่ญาติทั้งปวงโดยทั่วกัน

รับประทานวิสาขนาพระธรรมเทศนาใน
 สมชีวิกาถา พรรณนาคุณธรรมสำหรับคู่สมรส
 พอสมควรแก่เวลา ยุติลงแต่เพียงนี้ เอิ้ว ก็มีฯ

โอบาทวันมงคลสมรส

(แสดงเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๖)

วันนี้เป็นวันมงคลของคุณโสภณ และคุณวิมลวรรณ
 คุณพ่อคุณแม่ ท่านผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ และท่านผู้ปวารณาดี
 ทั้งหลายได้พร้อมใจกันจัดพิธีขึ้น ทั้งนี้ก็โดยหวังให้เกิดความ
 เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตของคู่บ่าวสาวทั้งสอง

เริ่มต้นดี มงคลก็เกิดขึ้นทันที

ประการแรกก็ได้ให้ท่านทั้งสองมาอยู่ใกล้
 ชิดพระรัตนตรัย ซึ่งในพิธีนี้ได้มีพระพุทธรูปเป็น
 ตัวแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระสงฆ์เจริญ
 พระพุทธรูปมนต์ ซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธรูปเจ้า
 กล่าวคือพระธรรม และองค์พระภิกษุซึ่งมาเจริญ

พระพุทธรูปในที่นี่ ก็เป็นตัวแทนของพระสงฆ์
นับว่ามีตัวแทนพระรัตนตรัยมาพร้อมมูลในที่นี่

พระรัตนตรัยนั้นเป็นที่เคารพบูชาสูงสุดของ
พุทธศาสนิกชน แม้ในพิธีอันสำคัญนี้เราก็มายู่กัน
ในที่พร้อมหน้าของพระรัตนตรัย เพื่อเป็นเครื่อง
บำรุงน้ำใจให้มีจิตใจผ่องใส เป็นการยกระดับ
จิตใจไว้ในที่สูง จึงให้เกิดความเป็นสิริมงคลและ
เป็นนิมิตที่ดี คือให้เป็นการเริ่มต้นที่ดีงาม ในเวลา
เดียวกันนั้นก็เป็นการให้ความสำคัญแก่เหตุการณ์
ในชีวิตของบุคคลทั้งสอง แต่ที่เป็นพื้นฐานสำคัญก็
คือ ความรัก ความปรารถนาดี ความมีเมตตา
ธรรมของท่านผู้ใหญ่ และญาติมิตรทั้งหลายนั้น
ซึ่งช่วยบันดาลให้จัดพิธีนี้ขึ้น และมาร่วมในพิธีนี้
เพื่ออวยชัยให้พร

ประการสำคัญในอันดับต่อไปที่จะให้เกิด
ความเป็นสิริมงคลพร้อมกันก็คือ ทางฝ่ายของคุณ

บ่าวสาวนั่นเองที่จะเปิดใจรับเอาความเป็นสิริมงคลและความปรารถนาดีของท่านผู้ใหญ่ที่นับถือ

ถ้าหากได้พร้อมกันทุกฝ่ายอย่างนี้ คือ มีพระรัตนตรัยเป็นประธาน มีความรักความปรารถนาดีและเมตตาธรรมของผู้ใหญ่ที่มาร่วมงานนี้ และมีความพร้อมใจ ความเปิดใจรับความผ่องใสในกายและใจของคู่บ่าวสาวแล้ว ก็จะเป็นสิริมงคลโดยสมบูรณ์ เพราะความเป็นสิริมงคลนี้ต้องเริ่มต้นที่จิตใจก่อน จิตใจที่เบิกบานผ่องใสนั่นเองจะแสดงออกมาในชีวิตและกิจการงาน ในเมื่อโอกาสนี้เป็นโอกาสของความเป็นสิริมงคล อาตมาก็จะขอกล่าวเรื่องมงคลสักเล็กน้อย เพื่อเสริมความเป็นมงคลนี้ให้ยิ่งขึ้นไป

มงคลแท้ไม่จบแค่พิธี

ถ้ากล่าวตามหลักพระศาสนาแล้วพูดได้ว่า มงคลนั้นจัดเป็น ๒ อย่าง อย่างแรกเรียกว่า พิธีมงคล หรือ มงคลพิธี ได้แก่ การจัดเตรียมพิธีการต่างๆ ดังที่ปรากฏขึ้นที่นี่เรียกว่า พิธีมงคล ส่วนอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า ธรรมมงคล มงคลคือธรรม หรือ ด้วธรรมนั่นเองทำให้เกิดสิริมงคล

อย่างแรกคือ **พิธีมงคล** มีความหมายว่า ในเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง เราก็จัดเป็นพิธีขึ้น นอกจากจะให้ความสำคัญแก่เหตุการณ์นั้นแล้ว ก็เป็นโอกาสให้คนที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดทั้งหลายจะได้มาร่วมกัน พร้อมกัน มีความสามัคคีในพิธีนั้น และจะได้ช่วยชัยให้พรตลอดจนมีความสนุกสนานรื่นเริงต่างๆ อีกทั้งจะได้เป็นที่ระลึกในกาลสืบไปข้างหน้า เมื่อวันเวลาได้ล่วงไปแล้ว วันหลังย้อนมาหวนรำลึกถึงจะได้เป็นเครื่อง

เตือนใจที่ดั่งงาม ทั้งในด้านที่เป็นความคิดและด้าน
ที่เป็นความสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว
ทางใจของบุคคล ดังนั้น มงคลพิธีจึงเป็นสิ่งสำคัญ
ประการหนึ่ง

แต่ว่ามงคลพิธีอย่างเดียวยังไม่พอ ความ
เป็นสิริมงคลจะพร้อมสมบูรณ์ต่อเมื่อมีมงคลที่สอง
ด้วย คือ **ธรรมมงคล** มงคลคือ**ธรรมะ** ธรรมะคือ
อะไร ธรรมะคือ**ความจริงความถูกต้องดั่งงาม**
ความดีงามที่มีในบัดนี้ทุกอย่างที่กล่าวแล้วก็คือ
ความมีจิตใจเป็นบุญเป็นกุศล และนี่ถึงสิ่งที่ดี
งาม ทำจิตใจของเราให้ผ่องใส พร้อมทั้งความมี
เมตตาธรรมของท่านที่มาร่วมพิธี ดังนั้น ในเวลาใด
ความดีงามมีอยู่พร้อมในจิตใจของแต่ละคนแล้ว ก็
เกิดเป็น**ธรรมมงคล**ขึ้น เสริมให้มงคลพิธีเป็นพิธีที่
สมบูรณ์พร้อมทุกอย่าง

เป็นมงคลตลอดชีวิต เมื่อครองเรือน ด้วยหลักธรรม ๔

อย่างไรก็ตาม ควรจะได้กล่าวถึงธรรมที่
เหมาะสมเฉพาะในโอกาสแห่งพิธีนั้นๆ ไปด้วย เพราะ
ธรรมคือคุณธรรมความดีงามเหล่านี้ เป็นธรรม
มงคลคู่ชีวิต ที่มีไว้สำหรับประพฤติกปฏิบัติกัน
ตลอดเรื่อยไป และทำให้เกิดความเป็นสิริมงคล
ระยะยาวตลอดชีวิต เพราะฉะนั้น อาตมาจึงจะได้
กล่าวถึงธรรมะที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า
บางประการ ซึ่งจะนำไปเกิดคุณงามความดีนั้นๆ
ให้เหมาะสมกับโอกาสนี้ จะขอแสดงเป็นหมวดหมู่

ธรรมะหมวดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง
ไว้เหมาะสมกับโอกาสพิธีนี้ คือ **ฆราวาสธรรม ๔**
ประการ **ฆราวาสธรรม** แปลว่า **ธรรมสำหรับการ**
ครองเรือน มีอยู่ ๔ ข้อด้วยกัน คือ หนึ่ง **สัจจะ**
แปลว่า **ความจริง** สอง **ทมะ** แปลว่า **การฝึกฝน**

ปรับปรุงตน สาม **ขันติ** ความอดทน **สี่** **จาคะ** ความเสียสละ **ความเอื้อเฟื้อ** **ความมีน้ำใจ** จะขอกกล่าวถึงธรรม ๔ ประการนี้โดยสังเขป

สัจจะ

ประการที่ ๑ สัจจะ ความจริง อาจแบ่งแยกได้ ๓ ด้าน ความจริงขั้นที่หนึ่ง คือ **ความจริงใจ** ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุด คนที่จะมาเกี่ยวข้องกันต้องมีรากฐานจากความจริงใจเป็นสำคัญที่สุด และเป็นรากฐานที่มั่นคงของความสัมพันธ์ที่ดีงาม ความจริงใจแสดงออกเป็นความซื่อสัตย์ต่อกัน จากนั้นก็ **จริงวาจา** คือพูดจริง ขั้นที่ ๓ **จริงการกระทำ** คือการทำจริงตามที่ใจคิดไว้ ตามที่วาจาพูดไว้ ตลอดจนกระทั่งว่าการดำเนินชีวิต ประกอบกิจกรรมต่างๆ ก็ตั้งใจทำจริงดังที่ตั้งความมุ่งมาดปรารถนาไว้ แต่ทั้งหมดนี้ก็มีความ

จริงใจนั่นเองเป็นรากฐาน ความจริงใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้ความสัมพันธ์มั่นคงยั่งยืน

ทมะ

ประการที่ ๒ **ทมะ** แปลว่า ความฝึกฝน ปรับปรุงตน ทมะนี้เป็นข้อสำคัญในการที่จะให้เกิดความเจริญก้าวหน้า

ประการแรกที่สุดที่จะเห็นได้ง่ายในความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันก็คือ บุคคลที่มาอยู่ร่วมสัมพันธ์กันนั้น ย่อมมีพื้นเพต่างๆ กัน มีอุปนิสัยใจคอและสังสุมประสพการณ์มาไม่เหมือนกัน แต่เมื่อมาอยู่ร่วมกันแล้วก็จำเป็นที่จะต้องปรับตัวเข้าหากัน

ในเมื่อมีพื้นเพต่างกันสังสุมมาคนละอย่าง ก็อาจมีการแสดงออกที่ขัดแย้งกัน หรือไม่สอดคล้องกันได้บ้าง การที่จะทำให้เกิดความราบรื่น

เป็นไปด้วยดี ก็จะต้องมีการปรับเปลี่ยนเข้าหากัน รู้จักที่จะข่มใจไว้ แล้วรู้จักที่จะสังเกต ใช้สติ ปัญญาพิจารณาสิ่งที่ผิดแปลกไปจากความคิดนึก ตามความหวังความปรารถนาของตน เมื่อไม่ข่มใจไว้ก่อนและใช้สติปัญญาพิจารณา ก็หาทางที่จะปรับตัวเข้าหากันด้วยดีด้วยวิธีที่เป็นความสงบ และเป็นทางที่จะรักษาน้ำใจกันไว้ได้ มีความปรองดองสามัคคี อันนี้ก็เป็นกรปรับตัวอย่างหนึ่ง

นอกจากนั้น ในการอยู่ร่วมกับบุคคล ภายนอกหรือในกิจการงานและสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย เราก็ต้องรู้จักปรับตัวเข้ากับบุคคล การงาน และสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น และรู้จักปรับปรุงฝึกฝนตัวให้ดียิ่งขึ้น ด้วยการขวนขวายหาความรู้ ให้เท่าทันสิ่งแปลกใหม่อยู่เสมอ เป็นต้น ชีวิตจึงจะเจริญก้าวหน้าได้

ทมะนี้ต้องมีปัญญาเป็นแกนนำสำคัญ

เพราะต้องรู้จักคิดพิจารณา และมีความรู้ความเข้าใจ จึงจะปรับตัวและฝึกฝนปรับปรุงตนได้

ขันติ

ประการที่ ๓ คือ **ขันติ** ความอดทน ความอดทนเป็นเรื่องของพลัง ความเข้มแข็ง ความทนทาน

คนเมื่ออยู่ร่วมกัน ท่านว่าเหมือนลิ้นกับฟัน ย่อมจะมีโอกาสที่กระทบกระทั่งกัน จึงต้องมีความหนักแน่น ความเข้มแข็งในใจที่จะอดทนไว้ก่อน เรียกว่า อดทนต่อสิ่งกระทบใจ นอกจากนั้นก็อดทนต่อความเจ็บปวดเมื่อยล้าทางกาย และอดทนต่อความลำบากตรากตรำ ในการทำการงาน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้สามารถฝ่าฟันอุปสรรค ลุล่วงไปได้

ถ้าหากว่าบุคคลสองคนหรือหลายคนมา

อยู่ร่วมกันแล้ว เอาความเข้มแข็งที่มีอยู่ของแต่ละคนมารวมกันเข้า ก็จะเป็นกำลังความเข้มแข็งให้มากขึ้น จะสามารถร่วมฝ่าฟันอุปสรรคและเพียรสร้างสรรค์จุดหน้าไปสู่ความสำเร็จ อันนี้เป็นเรื่องของขันติ ความอดทน ที่จะช่วยเสริมให้มีความก้าวหน้า เจริญมั่นคง และพร้อมด้วยความสำเร็จ

จากคะ

ประการที่ ๔ จากคะ แปลว่า ความเสียสละ เริ่มแต่ความมีน้ำใจ คือความพร้อมที่จะเสียสละความสุขส่วนตัวให้แก่ผู้อื่น โดยเฉพาะผู้อยู่ร่วมกันก็ต้องมีความเสียสละต่อกัน เช่น เวลาฝ่ายหนึ่งไม่สบายเจ็บไข้ได้ป่วย อีกฝ่ายหนึ่งก็ต้องเสียสละความสุขของตนเองเพื่อช่วยรักษาพยาบาล อย่างน้อยก็มีน้ำใจที่จะระลึกถึง เมื่อจะ

ทำอะไรก็ตามก็คำนึงถึงความสุขของอีกฝ่ายหนึ่ง
เมื่อฝ่ายหนึ่งคำนึงถึงความสุขความเจริญของอีกฝ่ายหนึ่ง
ของอีกฝ่ายหนึ่ง อย่างนี้ก็เรียกว่ามีจาคะ

จาคะนี้พึงแผ่ไปยังญาติมิตร บิดา
มารดา หรือผู้อยู่ใกล้ชิด ตลอดจนกระทั่งถึงเพื่อน
มนุษย์โดยทั่วไป ถ้าหากว่ามีกำลังพอ ก็ใช้ก็สละ
ทรัพย์สิ่งของที่ตนมีอยู่นี้ในการอนุเคราะห์
สงเคราะห์ผู้อื่น

จาคะนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของกัน
และกัน และของคนทั้งหลายที่แวดล้อมอยู่ไว้ได้

นี่คือหลักธรรม ๔ ประการ ซึ่งมีความ
สำคัญในการครองเรือน โดยสรุป ก็คือ สัจจะ
ความจริง เป็นรากฐานให้เกิดความมั่นคงยั่งยืน
ประการที่ ๒ ทมะ การฝึกฝนปรับปรุงตน เป็น
เครื่องนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและการ
งาน ประการที่ ๓ ขันติ ความอดทน เป็นเครื่อง

ช่วยให้ความเจริญก้าวหน้านี้เป็นไปได้สำเร็จ เพราะมีความเข้มแข็งมีพลังที่จะช่วยเสริม และ ประการที่ ๔ จากะ ความเสียสละ มีน้ำใจ เป็น เครื่องบำรุงหล่อเลี้ยงมนุษยชนช่วยให้เกิดความชุ่มชื้น

บำรุงต้นไม้แห่งชีวิตสมรสให้แข็งแรงงอกงาม

ธรรมะ ๔ ประการนี้เป็นองค์ประกอบที่ จำเป็นในชีวิต เหมือนกับต้นไม้จะเจริญงอกงาม ต้องมีรากฐานที่มั่นคง คือสัจจะ มีความเจริญ เต็มโตคือทมะ มีความแข็งแรงของกิ่งก้านสาขา ตลอดจนถึงต้น นั่นคือขันติ ซึ่งจะทนต่อดินฟ้า อากาศ ทนต่อสัตว์ทั้งหลายที่จะมาเบียดเบียน และมีเครื่องบำรุงหล่อเลี้ยงเช่นน้ำและอากาศ เป็น ต้น ซึ่งช่วยให้เกิดความชุ่มชื้นสดชื่น กล่าวคือ

จาคะ ความมีน้ำใจ

เมื่อต้นไม้ที่มีท่อนในตัวยุ เช่นมีน้ำมีอาหาร
หล่อเลี้ยงดี มีกิ่งก้านสาขาแผ่ออกไป ต้นไม้นั้นเอง
ก็กลับให้ความร่มเย็นแก่พื้นดิน และแก่พืชสัตว์
ที่มาอาศัยร่วมเงา ตลอดจนช่วยรักษาน้ำในพื้นดิน
นี้ไว้ด้วย เช่นเดียวกับคนเรานั้นเมื่อได้สร้างเนื้อ
สร้างตัวโดยกำลังและเครื่องหล่อเลี้ยงขึ้นแล้ว ก็
ไม่ได้มีกำลังแต่เพียงตัวเองเท่านั้น แต่กลับเอา
กำลังและสิ่งบำรุงเลี้ยงนั้นออกมาช่วยเหลือ
ส่งเสริมผู้อื่น และสิ่งนี้ก็กลับมาเป็นผลดีแก่ตัวเอง
ด้วยอำนาจของจาคะนั้น

ธรรมะ ๔ ประการนี้แหละจะเป็นเครื่องทำ
ให้ชีวิตประสบความสำเร็จ พระพุทธเจ้าตรัสสอน
ไว้ สำหรับคฤหัสถ์ คือผู้ครองเรือนทั่วไปให้ดำเนิน
ชีวิตตามหลักธรรม ๔ ประการนี้ จึงเรียกว่า
ฆราวาสธรรม เมื่อดำเนินชีวิตได้ดังนี้ก็นับว่าได้

ประสบสิริมงคลอย่างแท้จริง ธรรมะดังกล่าวมานี้ จึงกล่าวได้ว่าเป็นธรรมมงคล เพราะเป็นหลักความดีงามที่จะทำให้เกิดความสุขความเจริญก้าวหน้า

ในโอกาสนี้ ญาติมิตร ท่านผู้ใหญ่ มีคุณพ่อคุณแม่เป็นต้น ตลอดจนท่านผู้หวังดีที่เคารพนับถือทั้งหลาย ได้มาประชุมพร้อมกันในที่นี้ ต่างก็ตั้งใจมาเป็นอันเดียวกันคือ มาให้ความสำคัญแก่เหตุการณ์ในชีวิตของบุคคลทั้งสอง ตั้งใจมาช่วยช่วยให้พรเพื่อความสุขความเจริญแก่ทั้งสอง ฉะนั้น ก็ขอจงได้ทำจิตใจของตนให้เบิกบานแจ่มใส เปิดใจอกรับความรักความปรารถนาดีเหล่านี้ เพื่อความเป็นสิริมงคลทั้งในบัดนี้ และตั้งใจที่จะนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดเป็นธรรมมงคลในระยะยาวอันยังยืนต่อไป

ในโอกาสนี้ พระสงฆ์จะได้เจริญชัยมงคลคาถา และบัดนี้ทุกคนก็อยู่ในที่พร้อมหน้าพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ จึงขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยอวยชัยให้พร คุณโสภณ และคุณวิมลวรรณ จงประสบจตุรพิธพรชัย พรั่งพร้อมด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ พร้อมทั้ง ปฏิภาณ ธนสารสมบัติทุกประการ จงมีความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตและในการประกอบกิจการงาน ได้สำเร็จสัมฤทธิ์ผลในสิ่งอันพึงปรารถนาโดยชอบธรรม และดลให้เกิดความเป็นสิริมงคลในทางธรรม อันเป็นมงคลที่ตั้งอยู่ในตนเอง และอำนวยผลแก่ญาติมิตรตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องโดยทั่วไป ตลอดกาลนาน เทอญ

ภาคผนวก

(หลักธรรมจาก “ธรรมนุญชีวิต”)

คู່ครองที่ตี

คู່ครองที่ตี ที่จะเป็นคู່ร่วมชีวิตกันได้ นอก
จากกามคุณแล้ว ควรมีคุณสมบัติ และประพฤติ
ตามข้อปฏิบัติ ดังนี้

ก. **คู່สร้างคู່สม** มีหลักธรรมของคู่ชีวิต ที่จะทำให่คู่
สมรสมีชีวิตสอดคล้องกลมกลืนกัน เป็นพื้นฐาน
อันมั่นคงที่จะทำให้อยู่ครองกันได้ยี่ดยาว เรียกว่า
สมชีวิธธรรม ๔ ประการ คือ

๑. **สมสัทธิ** มีศรัทธาสมกัน เคารพนับถือใน
ลัทธิศาสนา สิ่งเคารพบูชาและหลักการต่าง ๆ

- ตลอดจนแนวความสนใจอย่างเดียวกัน หนักแน่นเสมอกัน หรือปรับเข้าหากัน ลงกันได้
๒. **สมศีลา** มีศีลสมกัน มีความประพฤติ ศีลธรรม จรรยา มารยาท พื้นฐานการอบรม พอเหมาะสอดคล้อง ไปกันได้
๓. **สมจาคา** มีจาคะสมกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความโอบอ้อมอารี มีใจกว้าง ความเสียสละ ความพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น พอกลมกลืนกัน ไม่ขัดแย้งบีบคั้นกัน
๔. **สมปัญญา** มีปัญญาสมกัน รู้เหตุรู้ผล เข้าใจกัน อย่างน้อยพูดกันรู้เรื่อง

(อง.จตุกก. ๒๑/๕๕/๘๐)

๒. **คู่ชื่นชมคู่ระกำ** หรือ **คู่บุญคู่กรรม** เป็นคู่ครอง ที่มีคุณธรรมลักษณะนิสัยความประพฤติปฏิบัติ การแสดงออกต่อกันที่เกื้อกูลกัน ถูกกัน ทนกันได้

ในกรณีนี้ ท่านแสดงภรรยาประเภทต่างๆ ไว้ ๗
ประเภท คือ

๑. **วธกาภรรยา** ภรรยาเยี่ยงเพชรฆาต คือ ภรรยาที่มีได้อยู่กินด้วยความพอใจ ดูหมิ่น และคิดทำลายสามี
๒. **โจริภรรยา** ภรรยาเยี่ยงโจร คือ ภรรยาชนิดที่ ล้างผลาญทรัพย์สมบัติ
๓. **อัยยาภรรยา** ภรรยาเยี่ยงนาย คือ ภรรยาที่ เกียจคร้านไม่ใส่ใจในการทำงาน ปากร้าย หยาบ คาย ชอบข่มสามี
๔. **มาตาภรรยา** ภรรยาเยี่ยงมารดา คือ ภรรยาที่ หวังดีเสมอ คอยห่วงใย เอาใจใส่สามี หา ทรัพย์มาได้ก็เอาใจใส่คอยประหยัดรักษา
๕. **ภคินีภรรยา** ภรรยาเยี่ยงน้องสาว คือ ภรรยาผู้ เคารพรักสามี ดั่งน้องรักพี่ มีใจอ่อนโยน รู้จัก เกรงใจ มักคล้อยตามสามี

๖. **สขีภรรยา** ภรรยาเยี่ยงสหาย คือ ภรรยาที่เป็นเหมือนเพื่อน มีจิตภักดี เวลาพบสามีก็ร่าเริงดีใจ เป็นผู้ที่มีกิริยามารยาท ประพฤติดี
๗. **ทาสีภรรยา** ภรรยาเยี่ยงนางทาสี คือ ภรรยาที่ยอมอยู่ใต้อำนาจสามี ถูกสามีตะคอกตบตี ก็อดทน ไม่แสดงความโกรธตอบ

(อง.สตุตทก. ๒๓/๖๐/๙๒)

ท่านสอนให้ภรรยาสำรวจตนว่า ที่เป็นอยู่ตนเป็นภรรยาประเภทไหน ถ้าจะให้ดีควรเป็นภรรยาประเภทใด สำหรับชายอาจใช้เป็นหลักสำรวจอุปนิสัยของตนว่าควรแก้หญิงประเภทใด เป็นคู่ครอง และสำรวจหญิงที่จะเป็นคู่ครองว่าเหมาะกับอุปนิสัยของตนหรือไม่

แม้สามีก็ย่อมมีหลายประเภท พึงเทียบเอาจากภรรยาประเภทต่างๆ เหล่านั้น

ค. คู่ศีลธรรมคู่ความดี เอาหลักธรรมสำหรับการ

ครองเรือน คือ พรวาสธรรม ๔ ประการ มาใช้
ต่อกันในบ้านด้วย ดังนี้

๑. **สัจจะ** ความจริง คือ ซื่อสัตย์ต่อกัน ทั้งจริงใจ
จริงวาจา และจริงในการกระทำ
๒. **ทมะ** ฝึกตน คือ รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัด
ตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ข้อขัดแย้ง
ปรับตัวปรับใจเข้าหากัน
๓. **ขันติ** อุดทน คือ มีจิตใจเข้มแข็งหนักแน่น
ไม่วู่วาม ทนต่อความล่วงล้ำก้ำเกิน
กัน และร่วมกันอดทนต่อความ
เหนื่อยยากลำบากตรากตรำ ฝ่าฟัน
อุปสรรคไปด้วยกัน
๔. **จาคะ** เสียสละ คือ มีน้ำใจ สามารถเสียสละ
ความสุขสำราญความพอใจส่วนตน
เพื่อคู่ครองได้ เช่น อดหลับอดนอน
พยายามกันนินยามเจ็บไข้ เป็นต้น

ตลอดจนมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อ
ญาติมิตรสหายของคู่ครอง ไม่ใจแคบ
(ส.ส. ๑๕/๙๔๕/๓๑๖)

ง. คู่ภูหน้ำที่ต่อกัน สงเคราะห์ อนุเคราะห์กัน
ตามหลักปฏิบัติในทศ ๖ ข้อที่ว่าด้วยทิศเบื้องหลัง
คือ

สามิปฏิบัติต่อภรรยา โดย

๑. ยกย่องให้เกียรติสมฐานะที่เป็นภรรยา
๒. ไม่ดูหมิ่น
๓. ไม่นอกใจ
๔. มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้าน
๕. หาเครื่องแต่งตัวมาให้เป็นของขวัญตาม
โอกาส

ภรรยาอนุเคราะห์สามิ โดย

๑. จัดงานบ้านให้เรียบร้อย

๒. สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี
๓. ไม่นอกใจ
๔. รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้
๕. ขยัน ช่างจัดช่างทำ เองงานทุกอย่าง

(ที่.ป.า. ๑๑/๒๐๑/๒๐๔)

จ. พ่อบ้านเห็นใจภรรยา สตรีมีความทุกข์จำเพาะตัวอีกส่วนหนึ่งต่างหากจากผู้ชาย ซึ่งสามีพึงเข้าใจ และพึงปฏิบัติด้วยความเอาใจใส่ เห็นอกเห็นใจ คือ

๑. ผู้หญิงต้องจากหมู่ญาติมาอยู่กับตระกูลของสามีทั้งที่ยังเป็นเด็กสาว สามีควรให้ความอบอุ่นใจ
๒. ผู้หญิงมีระดู ซึ่งบางครั้งวาก่อปัญหาให้เกิดความแปรปรวนทั้งใจกาย ฝ่ายชายควรเข้าใจ
๓. ผู้หญิงมีครรภ์ ซึ่งยามนั้นต้องการความเอาใจใส่ บำรุงกายใจเป็นพิเศษ

๔. ผู้หญิงคลอดบุตร ซึ่งเป็นคราวเจ็บปวดทุกข์แสนสาหัส และเสี่ยงชีวิตมาก สามีควรใส่ใจเหมือนเป็นทุกข์ของตน
๕. ผู้หญิงต้องคอยปรนเปรอเอาใจฝ่ายชาย ฝ่ายชายไม่ควรเอาแต่ใจตัว พึงซาบซึ้งในความเอื้อเฟื้อและมีน้ำใจตอบแทน

(นัย ส.สพ. ๑๘/๔๖๒/๒๙๗)

คนครองเรือนที่เลิศล้ำ

(ชีวิตบ้านที่สมบูรณ์)

คนที่จะเรียกได้ว่าประสบความสำเร็จในการครองเรือน เป็นคุณุหัสดีหรือชาวบ้านที่ดี น่าเคารพนับถือเป็นแบบฉบับ ควรถือเป็นตัวอย่าง จะต้องวัดด้วยหลักเกณฑ์ดังนี้

ก. **มีความสุขสี่ประการ** คือ ความสุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี หรือความสุขที่ชาวบ้านควรพยายามให้เกิดขึ้นแก่ตนอยู่เสมอ เรียกสั้นๆ ว่า สุขของคุณุหัสดี ๔ คือ

๑. **อัตติสุข** สุขเกิดจากความมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจ เิบอิมและอุ่นใจว่า ตนมีโภคทรัพย์ ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรง ความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยทางชอบธรรม

๒. **โภคสุข** สุขจากการใช้จ่ายทรัพย์ คือ ความ
 ภูมิใจ เอิบอímใจว่า ตนได้ใช้ทรัพย์ที่ได้มาโดย
 ชอบนั้นเลี้ยงตัว เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงผู้ที่ควร
 เลี้ยง และบำเพ็ญคุณประโยชน์
๓. **อนณสุข** สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ คือ
 ความภูมิใจ เอิบอímใจว่า ตนเป็นไท ไม่มี
 หนี้สินติดค้างใคร
๔. **อนวัชชสุข** สุขเกิดจากความประพฤดีไม่มีโทษ
 คือ ความภูมิใจ เอิบอímใจว่า ตนมีความ
 ประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย ใคร
 ตีเตียนไม่ได้ ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ
- บรรดาสุข ๔ อย่างนี้ **อนวัชชสุขมีค่ามากที่สุด**

(อง.จตุกก. ๒๑/๖๒/๙๑)

ข. เป็นชาวบ้านแบบฉบับ คนครองเรือน แยกได้
 เป็นหลายประเภท จัดเป็นชั้นๆ ได้ตั้งแต่ร้ายไปถึง
 ดี และที่ดีก็มีหลายระดับ **คฤหัสถ์ที่ดี น่าเคารพนับ**

ถือแท้จริง คือประเภทที่ ๑๐ ในชาวบ้าน ๑๐
ประเภทต่อไปนี้

กลุ่มที่ ๑ หาทรัพย์โดยทางไม่ชอบธรรม

๑. ได้ทรัพย์มาแล้ว ไม่เลี้ยงตนให้เป็นสุข
ทั้งไม่เผื่อแผ่แบ่งปัน และไม่ใช้ทรัพย์
นั้น ทำความดี (เสียทั้ง ๓ ส่วน)
๒. ได้ทรัพย์มาแล้ว เลี้ยงตนให้เป็นสุข
แต่ไม่เผื่อแผ่แบ่งปัน และไม่ใช้ทรัพย์
นั้นทำความดี (เสีย ๒ ส่วน ดี ๑ ส่วน)
๓. ได้ทรัพย์มาแล้ว เลี้ยงตนให้เป็นสุขด้วย
เผื่อแผ่แบ่งปัน และใช้ทรัพย์นั้นทำ
ความดีด้วย (เสีย ๑ ดี ๒ ส่วน)

กลุ่มที่ ๒ หาชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง

๔. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ ๑ (เสีย
๓ ดี ๑)
๕. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ ๒ (เสีย
๒ ดี ๒)

๖. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ ๓ (เสีย
๑ ดี ๓)

กลุ่มที่ ๓ หาโดยชอบธรรม

๗. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ ๑ (เสีย
๒ ดี ๑)
๘. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ ๒ (เสีย
๑ ดี ๒)
๙. ได้ทรัพย์มาแล้ว ทำอย่างข้อ ๓ แต่ยัง
ติด ยังมัวเมา หมกมุ่น กินใช้ทรัพย์
สมบัติ โดยไม่รู้เท่าทันเห็นโทษ ไม่มี
ปัญญาที่จะทำตนให้เป็นอิสระเป็น
นายเหนือโภคทรัพย์ได้ (เสีย ๑ ดี ๓)

พวกพิเศษ ผู้ที่แสวงหาชอบธรรม และใช้อย่างมี
สติสัมปชัญญะ มีจิตใจเป็นอิสระ มีลักษณะดังนี้

๑๐. แสวงหาทรัพย์โดยทางชอบธรรม;
ได้มาแล้วเลี้ยงตนให้เป็นสุข; เพื่อแบ่ง
แบ่งปัน และใช้ทรัพย์นั้นทำความดี;

ไม่ลุ่มหลง ไม่หมกมุ่นมัวเมา กินใช้
 ทรัพย์สมบัติ โดยรู้เท่าทัน เห็นคุณ
 โทษ ทางดีทางเสียของมัน มีปัญญา
 ทำตนให้เป็นอิสระหลุดพ้น เป็นนาย
 เหนือโภคทรัพย์

ประเภทที่ ๑๐ นี้ พระพุทธเจ้าสรรเสริญว่า
 เป็นผู้เลิศประเสริฐสูงสุด ควรชมทั้ง ๔ สถาน คือ
 เป็นคฤหัสถ์แบบฉบับที่น่าเคารพนับถือ

(อภ.ทสก. ๒๔/๙๑/๑๘๘)

ค. กำกับชีวิตด้วยธรรมสี่ คือ ปฏิบัติตามหลัก
 ธรรมสำหรับการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ที่เรียกว่า
ฆราวาสธรรม ๔ ประการ ดังนี้

๑. **สัจจะ** ความจริง คือ ดำรงมั่นในสัจจะ ซื่อตรง
 ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง จะทำ
 อะไรก็ให้เป็นทีที่เชื่อถือไว้วางใจได้

๒. ทมะ ฝึกตน คือ บังคับควบคุมตนเองได้ รู้จักปรับตัว และแก้ไขปรับปรุงตนให้ก้าวหน้าดีงามยิ่งขึ้นอยู่เสมอ
๓. ขันติ อุตทน คือ มุ่งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง อุตทน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมายไม่ทอดถอย
๔. จาคะ เสียสละ คือ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ ชอบช่วยเหลือเกื้อกูล บำเพ็ญประโยชน์ สละโลภละทมิฐิมานะได้ ร่วมงานกับคนอื่นได้ ไม่ใจแคบเห็นแก่ตัวหรือเอาแต่ใจตน

(พ.ศ. ๒๕/๓๑๑/๓๖๑)

๖. รับผิดชอบชีวิตที่เกี่ยวข้อง คือ มีความสัมพันธ์อันดีงามอบอุ่นเป็นสุขภายในครอบครัว ตลอดถึงในหมู่ญาติมิตร ผู้ร่วมงานและคนที่พึ่งพา

อาศัยอยู่ในปกครองทั้งหมด โดยทำหน้าที่ มิใช่
เพียงนำประโยชน์ทางวัตถุมาให้เขาอย่างเดียว แต่
นำประโยชน์สุขทางจิตใจมาให้ด้วย โดยประพฤติด
ตนเป็นตัวอย่าง ช่วยชักจูงให้คนในครอบครัวและ
ผู้เกี่ยวข้องใกล้เคียงดีทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้นด้วย
คุณธรรมที่เรียกว่า **อารยวัฑฒิ** ทั้ง ๕ ดังต่อไปนี้

๑. **งอกงามด้วยศรัทธา** คือ ให้มีความเชื่อความ
มั่นใจในพระรัตนตรัย และในการที่จะทำ
ความดี มีหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ
๒. **งอกงามด้วยศีล** คือ ให้มีความประพฤติดี
งาม สุจริต รู้จักเลี้ยงชีวิต มีวินัย และมี
กิริยามารยาทอันงาม
๓. **งอกงามด้วยสุตะ** คือ ให้มีความรู้จากการ
เล่าเรียน สดับฟัง โดยแนะนำหรือชวนขยายให้
ศึกษาหาความรู้ที่จะฟื้นฟูปรับปรุงชีวิตจิตใจ

๔. **งอกงามด้วยจาคะ** คือ ให้ความมั่งคั่งเพื่อ
 เผื่อแผ่ มีน้ำใจต่อกัน และพอใจทำประโยชน์
 แก่เพื่อนมนุษย์
๕. **งอกงามด้วยปัญญา** คือ ให้ความรู้คิด
 เข้าใจเหตุผลและความจริงตามสภาวะ มี
 วิจรรณญาณ

(อภ.ปญจก. ๒๒/๔๐/๔๗)

จ. ครองตนเป็นพลเมืองที่ดี นำชีวิตและครอบครัว
 ของตนไปสู่ความเจริญ สงบสุข และเป็น
 พลเมืองที่สร้างสรรค์สังคม โดยประพฤติดังนี้

๑. น **สาธารณทวารัสสะ** ไม่คบขู้ขี้หามั่วหมกมุ่น
 ในทางเพศ
๒. น **ภฎุเช สาธุเมกะโก** ไม่ใจแคบเสพสิ่งเลิศรส
 ผู้เดียว
๓. น **เสเว โลกายติกัง** ไม่พรั่นเวลาถกถ้อยที่
 เลื่อนลอยไร้สาระ

๔. สีลวา ประพฤติดี มีวินัย ตั้งอยู่ในศีล ๕
๕. วัตตสัมปันโน ปฏิบัติกิจหน้าที่สม่ำเสมอโดยสมบูรณ์
๖. อัมปมัตโต ไม่ประมาท ระวังหรือร้อนทุกเวลา
๗. วิจักขโณ มีวิจารณ์ญาณ ทำการโดยใช้ปัญญา
๘. นิวาตวุตติ อุตถัทโธ สุขภาพ ไม่เดือดกระด้าง ยินดีรับฟังผู้อื่น
๙. สุรโต เสี่ยมงาม รักความประณีตสะอาด เรียบร้อย
๑๐. สขิลो มุทุ พุดจาณาฟัง ทั้งใจกายก็อ่อนโยน ไม่หยาบคาย
๑๑. สังคะเตตา จ มิตตานัง มีน้ำใจเอื้อสงเคราะห์ ต่อมิตรสหาย
๑๒. สังวิภาคี เพื่อแผ่แบ่งปัน ช่วยเหลือคนทั่วไป
๑๓. วิชาโนวา รู้จักจัดการงานให้เรียบร้อยและ
ได้ดี

๑๔. ตัปเปยยะ บำรุงพระสงฆ์ทรงความรู้ ผู้ทรงศีล
ทรงธรรม
๑๕. ธัมมกาโม ไคร่ธรรม รักความสุจริต
๑๖. สุตาทโร อ่านมากฟังมาก รู้วิชาของตน
เชี่ยวชาญ
๑๗. ปริปุจฉโก ชอบสอบถามคั่นคว้า ใฝ่หาความรู้
ยิ่งขึ้นไป

(พ.ช. ๒๘/๙๔๙/๓๓๒)